

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/dodatki-historyczne-do/201844,Nie-Tylko-Ulmowie-dodatek-IPN-do-Nasze-go-Dziennika.html>
27.02.2026, 06:12

„Nie Tylko Ulmowie” – dodatek IPN do „Naszego Dziennika”

Dodatek ukazał się 24 maja 2024 r.

24.05.2024

W dodatku:

- dr Mateusz Szpytma – zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, *Sprawiedliwi i miłosierni* „Złożyli najwyższą ofiarę, ratując bliźnich skazanych przez okupanta na zagładę” – głosi napis na obelisku upamiętniającym rodzinę Baranków z Siedlisk. Takich jak oni – Polaków, którzy za pomoc Żydom zapłacili życiem – było około tysiąca.
- dr Tomasz Domański – *Śmierć za kromkę chleba*
Kontekst okupacji niemieckiej w relacjach polsko – żydowskich w latach 1939-1945. Czy można zatem, w kontekście przedstawionego niemieckiego terroru, oskarżać Polaków, walczących o własne przeżycie, o obojętność na los żydowskich współobywateli?
- dr Paweł Błażewicz – *Anonimowi bohaterowie. Polacy ratujący Żydów – ilu ich było?*
Jeśli chcielibyśmy obliczać liczbę pomagających Żydom Polaków, nie tylko na bazie osób, które przeżyły Zagładę, to cyfra ta wzrasta jeszcze bardziej. Tymczasem znaczna liczba naukowców podaje górną liczbę jako 300 tys. ratujących, co i tak jest niesamowite biorąc pod uwagę, w jak śmiertelnym położeniu znajdowali się sami pomagający.
Najmłodszy miał roczek – Tragedia rodzin Kowalskich, Obuchiewiczów i Kosiorów w świetle Protokołu przesłuchania świadka Jana Mirowskiego. Fragment z „Relacje o pomocy udzielanej Żydom przez Polaków w latach 1939-1945”, t. 4. Dystrykt radomski Generalnego Gubernatorstwa, wybór i opracowanie Sebastian Piątkowski, Lublin-Warszawa 2020.
- Tomasz Gonet - *Pomagała nawet w Auschwitz*
Biogram Romualdy i Feliksa Ciesielskich, artykuł z publikacji IPN Represje za pomoc Żydom na okupowanych ziemiach polskich w czasie II wojny światowej, t. I, red. M. Grądzka-Rejak, A. Namysło, Warszawa 2019.
- dr Paweł Błażewicz – *Ocalała dwustu Żydów. Zofia Klemens* – bohaterska Polka z Katowic
Czasami w mieszkaniu pani Klemens znajdowało się nawet 30 uciekinierów.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Dodatek IPN

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nie tylko Ulmowie

Sprawiedliwi i miłośni

Polaków, którzy za pomoc Żydom zapłacili życiem, było około tysiąca

Złożyli najwyższą ofiarę, ratując bliźnich skazanych przez okupanta na zagładę – głosi napis na obelisku upamiętniającym rodzinę Baranków z Siedlisk. Takich jak oni – Polaków, którzy za pomoc Żydom zapłacili życiem – było około tysiąca.

Jeszcze było ciemno, gdy wczesnym rankiem 15 marca 1943 r. w małopolskiej wsi Siedliska zjawili się Niemcy. W gospodarstwie Baranków znaleźli i rozstrzelali ukrywających się mężczyzn z żydowskiej rodziny Gottfriedów. Ten sam los spotkał Polaków, którzy udzielili im schronienia: rolnika Wincentego Baranka, jego żonę Łucję oraz synów: dwunastoletniego Henryka i niespełna dziesięcioletniego Tadeusza. Na świadkach tej zbrodni szczególnie przynębiające wrażenie zrobiła śmierć chłopców, którzy prowadzeni do stodoły trzęśli się i trzymali za ręce. Dzień później z rąk Niemców zginęła również Katarzyna Baranek, matka Wincentego.

Gdy mowa o Polakach ratujących Żydów, szczególnie często jest przywoływany przykład błogosławionej rodziny Ulmów z Markowej na Podkarpaciu. Dramatyczna historia Józefa i Wiktorii Ulmów, zamordowanych przez Niemców wraz z siedmiorgiem dzieci i ukrywanych Żydami, bez wątpienia chwytła za serce, a przy tym jest bardzo dobrze udokumentowana.

Osób takich jak Ulmowie, gotowych nieść pomoc żydowskim współobywatelom mimo grożącej kary śmierci, było jednak w okupowanej

Polsce znacznie więcej. Prestiżowym tytułem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, przyznawanym przez izraelski Instytut Yad Vashem, zostało uhonorowanych już ponad siedem tysięcy naszych rodaków, a to lista dalece niepełna. Samych tylko Polaków, którzy za pomoc Żydom zapłacili życiem, było około tysiąca.

Dopiero na konkretnych przykładach widać, jak wielkim wyzwaniem było przechowywanie Żydów pod krwawą niemiecką okupacją, jak ogromnej dyscypliny i jakiego heroizmu to wymagało

Suche liczby mogą pomóc zrozumieć skalę zjawiska, ale dopiero na konkretnych przykładach widać, jak wielkim wyzwaniem było przechowywanie Żydów pod krwawą niemiecką okupacją – jak ogromnej dyscypliny i jakiego heroizmu to wymagało.

Takie właśnie konkretne ludzkie historie przybliża cykl krótkich filmów edukacyjnych „Nie tylko Ulmowie”, prezentowanych na kanale IPNtv. Premierowe odcinki są emitowane w piątki o godzinie 10.00.

Rodzinie Baranków – od 2012 r. Sprawiedliwych wśród Narodów Świata – poświęciliśmy ósmy odcinek cyklu. Instytut Pamięci Narodowej oddaje im hołd także na inne sposoby. 24 marca 2022 r., w Narodowym Dniu Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, prezes IPN dr Karol Nawrocki odsłonił w Siedliskach obelisk upamiętniający Baranków, ufundowany przez nasz Instytut. Rok później, w 80. rocznicę niemieckiej zbrodni, wraz z delegacją krakowskiego oddziału IPN złożyłem kwiaty na grobie Baranków w Miechowie i pod pomnikiem w Siedliskach.

„Instytut Pamięci Narodowej – powiedziałem wtedy – będzie wspierał wszystkie inicjatywy upamiętniające Polaków świadczących w czasie wojny pomoc Żydom, a zwłaszcza Polaków, którzy za tę pomoc zginęli. Wszyscy oni, tak jak rodzina Baranków, może nieświadomie, wykonywali zadania wyznaczone przez Polskie Państwo Podziemne i rząd polski na uchodźstwie”. •

DR MATEUSZ SZPYTMA
ZASTĘPCA
PREZESA IPN

Śmierć za kromkę chleba

Kontekst okupacji niemieckiej w relacjach polsko-żydowskich w latach 1939-1945

Ze względu na zagładę Żydów przeprowadzoną na okupowanych ziemiach polskich – głównie na polskich etnicznie obszarach – przez państwo niemieckie do grona głównych zagadnień okupacyjnych należą relacje polsko-żydowskie. Z punktu widzenia historii, publicystyki czy osoby luźno zainteresowanej przeszłością naturalnie wydają się pytania o wzajemne relacje między polską większością a żydowską mniejszością w obliczu śmierci milionów ludzi. Jednak aby je zrozumieć, a następnie opisać, znaczenie fundamentalne ma uwzględnienie szerokiego tła okupacyjnego, czyli realiów wojennych dla Polaków i Żydów stworzonych przez Niemców. Bo to państwo

niemieckie było kreatorem tej ponurej rzeczywistości, w której Niemcy i osoby pochodzenia niemieckiego, zgodnie z rasistowską wykładnią, uzyskały status uprzywilejowany, co w praktyce oznaczało panowanie nad życiem i śmiercią podbitej ludności.

Niemiecki terror wobec Polaków

W 1939 r. wbrew prawu międzynarodowemu (Polska, jako państwo, nigdy przed Niemcami nie skapitulowała) III Rzesza niemiecka dokonała podziału ziem polskich. Część zachodnia została bezpośrednio inkorporowana do Niemiec. Z ziem centralnych utworzono Generalne Gubernatorstwo (GG) – quasipaństwo przewidziane jako „rezerwa” dla

Polaków, Żydów i innych mniejszości. Po agresji III Rzeszy na Związek Sowiecki w 1941 r. pod okupacją niemiecką znalazły się także wschodnie obszary państwa polskiego, uprzednio okupowane przez Sowieców. Docelowo (Generalplan Ost, GPO) ziemie polskie miały stać się czysto niemieckie (bez Polaków i Żydów). Aby to osiągnąć, w pierwszej kolejności Niemcy uderzyli w przedstawicieli polskich elit (głównie Polaków, ale też Żydów), mordując kilkadziesiąt tysięcy osób (Intelligenzaktion, AB) w latach 1939-1940. Proces ten w różnej skali Niemcy kontynuowali także w kolejnych latach okupacji.

Ze względu na bieżące potrzeby wojenne podstawowe cele niemieckiej polityki wobec Polaków zredukowano, skupiając się na maksymalnym wykorzystaniu potencjału ludzkiego i ekonomicznego (rolnictwo, przemysł, siła robocza). W trzech wskazanych częściach ziem polskich każdą dziedzinę życia poddano niemieckiej kontroli i wyzyskowi, a terror stał się podstawową zasadą rządzenia. Na różnych etapach okupacji codzienną egzystencję wyznaczały obowiązki pracy, kon-

Dokończenie na s. II

Pliki do pobrania

[„Nie Tylko Ulmowie” - dodatek IPN do „Naszego Dziennika” - 24 maja 2024 \(pdf, 12.08 MB\)](#)